

DR SIKLÓS SÁNDOR egyetemi adjunktus /Szeged/

Minden társadalomban a kialakult tulajdoni formáknak és társadalmi viszonyoknak megfelelő, azok által meghatározott vagy determinált objektív gazdasági és társadalmi törvényszerűségek hatnak. E törvényszerűségek objektív jellegét, kényszerítő erejét tagadni lehet, de letagadni, illetőleg figyelmen kívül hagyni nem! A marxista irodalomban elfogadott és nyilvánvaló, hogy a tőkés termelési viszonyokra épülő társadalmi-gazdasági alakulat munkavédelmének színvonalát objektíve, az értéktöbblet-termelés határozza meg. A vállalkozót /a tőkés tulajdonost/ objektíve, - /konkurencia stb./ és szubjektíve, / a nagyobb nyereség igénye, a tőkés falánksága/ arra ösztönzi, hogy minél kevesebb beruházással a származékos befektetések elmulasztása mellett egyre nagyobb jövedelemre - értéktöbbletre - tegyen szert. A szocializmus gazdasági alaptörvénye az embert, a társadalom tagját állítja a központba. A kapitalizmust követő új és a jövőt meghatározó társadalmi berendezkedés - a termelési viszonyokban bekövetkezett alapvető változások következményeként - merőben más törvényszerűségeket szült és érvényesülésüknek adott, illetőleg követel teret. Másként szólva a szocialista társadalom komplex tevékenysége tudatosan arra irányul, hogy a társadalom tagjainak egyre növekvő anyagi és kulturális szükségleteit maximálisan elégítse ki, a termelőeszközök szakadatlan fejlesztése útján.

Más társadalmi alakulatok esetében is - a termelési viszonyoktól függően és azok által meghatározott - objektíve adódott a cél és e cél elérésének eszköze. Az eszközök között jelentős szerepet kap a jogon kívüli eszközökön túlmenően a jog is, mint a felépítmény egyik eleme. Természetesen a jogi és jogon kívüli eszközök súlya és jelentősége társadalmi formációktól függően más és más. A fentiekben kifejtettek szerint, az uralkodó termelési viszonyoktól függetlenül a társadalom gazdasági alapjában lejátszódó és ható törvényszerűségek tükröződnek a felépítményben, közelebbről annak egy részében a jogban. Ennek a felismerése determinálta a szocialista jogtudomány művelőit arra, hogy a szocialista jogrendszer egyik sarkalatos elvét, az

ember védelmének elvében jelölje meg. E jogrendszeri elv konkrétá az egyes jogágazatokban válik. Az ember védelme komplex feladat. A téma és a felkért előadók választása is ezt bizonyítja, a különböző szakterületek mellett, a jogági tagozódás is e kollokvium keretében is bizonyítást kapott. Ezért hazánkban valamennyi a jogágazat - az általa szabályozó társadalmi viszonyok jellegére és sajátosságaira, valamint a szabályozás módszerére tekintettel - számos intézkedést tett és tesz az ember védelme elvének realizálása érdekében. Ezen intézkedések között lehetetlen nem felismerni a jogalkotó azon akaratát, amely szerint védeni kívánja a legfőbb termelőerőt az embert, a maga sajátos viszonyai között.

Ebben a folyamatban a munkajogra sajátos, önálló és jelentős feladat hárul. E feladatának a munkajog - a védett érdekek eltérő voltára és módszereire tekintettel - direkt és indirekt eszközökkel tud csak megfelelő hatékonysággal eleget tenni. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a jogi szabályozásban, az e célt szolgáló jogintézmények létrehozásában, e rendelkezések megalkotásában és végrehajtásában, valamint az ellenőrzésében a munkajoggal szembeni igény a kérdések differenciált rendezését és a dolgozók részvételét teszi szükségessé.

A munkaviszonyban lévő dolgozó védelmét hazánkban a munkajog direkt eszközökkel alapvetően a munkavédelem jogintézményének széles körű kiépítésével, annak jogi szabályozásával biztosítja. Ezt teszi a jogalkotó azzal, amidőn a munkáltatók részére kötelezettségként írja elő az egészséges és biztonságos munkafeltételek megteremtését. Erről az Mt. 51.§./1/ bek. a következőképpen rendelkezik:

"Ütem és más létesítmény, berendezés, gép, anyag vagy egyéb munkaeszköz használatba vétele csak az egészséges és biztonságos munkavégzés követelményeinek megtartásával történhet. Erre már a használatba vételt megelőző eljárás során, így különösen a beruházások előirányzásánál, a tervezésnél és a kivitelezésnél figyelemmel kell lenni. A munkával felmerülő veszélyeket elsősorban a műszaki feltételek megjavításával, továbbá a munka helyes megszervezésével kell kiküszö-

bölni, ha pedig ezen túlmenően szükséges, megfelelő védőintézkedéseket /védőberendezés, védőfelszerelés, védőruha stb/ is fogantatosítani kell."

A dolgozó ember védelmét azonban a jogalkotó közvetlen eszközökön túlmenően közvetett módon is biztosítani törekszik. Ez a jogágon belüli védettség komplexitásának egyik megnyilvánulási formája. Ezt szolgálják többek között a munkaidőre, a pihenőre, a jóléti és kulturális szolgáltatásokra, vagy azok egy részére vonatkozó jogszabályok és jogintézmények, amelyekről a jogalkotó nem, vagy csak igen szűk körben engedélyez eltérést. Ebben a körben a kognencia fokozottan érvényesül. A továbbiakban csak a munkavédelemről - mint a prevenció eszközéről - az egészséges és biztonságos munkafeltételek szabályozásáról kívánok szólni.

Ha igaz az, hogy minden jogág szabályozásának módszerét és szabályozásának rendszerét alapvetően az alapul szolgáló társadalmi viszonyok határozzák meg, akkor az is igaz, hogy a munkajog, az általa szabályozott társadalmi viszonyok bonyolultságára, összetettségére és változékonyságára tekintettel csak a differenciált szabályozás eszközét alkalmazhatja. Ezt teszi a magyar szabályozás is. Sőt az Mt. 51.§ /4/ bek. kimondja, hogy:

"A vállalat köteles a munkavédelem körülményeit tervszerűen javítani és ha szükséges, a munkaviszonyra vonatkozó szabályok megtartásán túlmenően is minden rendelkezésre álló intézkedést megtenni a dolgozók egészségét és biztonságát fenyegető veszélyek elhárítására."

E jogszabályi hely egyértelműen arra utal, "a mindent megtenni" kifejezéssel, hogy a hatályos jogszabályokon kívül is prevenciós kötelezettség terheli a munkáltatót az egészséges és biztonságos munkafeltételek kialakításában és folyamatos fenntartásában.

A továbbiakban csak a megelőzésről szólnék, és ettől csak akkor és ott térek el, ahol a témakör komplexitása ezt indokolja. A csehszlovák Lubytól idézek: "a megelőzés kötelezettségét elvileg a jogi érintkezésben résztvevő valamennyi

személyre ráhárítja és annak nem teljesítését szankcionálja", majd így folytatja: "a megelőzés kötelezettsége a veszélyeztetésre is hárul azzal a szabállyal, hogy mindent köteles megtenni, ami tőle elvárható a kár megelőzése, elhárítása, illetőleg csökkentése; emellett a veszélyeztetett terhére kell róni a prevenció kötelezettségének azon személyek részéről való elmulasztását is, akiknek magatartásáért felelős. Ha a veszélyeztetett nem teljesíti prevenció kötelezettségét, ezt a kártérítés megállapításánál figyelembe kell venni".

Bővebben és kifejezőbben szól ugyanerről a kérdésről F. Mestitz csehszlovák professzor, amikor kimondja: "A munka biztonságát és higiéniáját szabályozó normák előírják a munkaviszony felei részére a kölcsönös jogokkal; egyúttal azonban tartalmilag ugyanolyan kötelességeket rónak rájuk, mint az állammal szemben fennálló kötelezettségek. Éppen ebben látom a munka biztonsága és higiéniája szabályozásának alapvető jelentőségét a szocialista munkajogban."

A továbbiakban viszont így folytatja: a "hazai munkajogunkban itt olyan kötelességekről és jogokról is van szó, amelyek a munkaviszony mindkét fele részére közvetlenül ezen viszonyból adódnak. A munkaadó és a munkavállaló közvetlenül ex contractu kötelesek a munka biztonságáról és higiéniájáról szóló előírásokat betartani. A munka biztonsága és higiéniája terén az egyes kötelességek ezen jogi jellege nagy jelentőséggel bír megvalósításuk szempontjából és a megsértésükért való felelősség szempontjából. Amennyiben ilyen kötelességekről és azoknak megfelelő jogokról, mint kölcsönös kötelességekről és jogokról van szó, úgy vélem, hogy itt a valóságban nem létezik önálló jogviszony, hanem a munkaviszony tartalmának konkretizálásáról van szó. Itt önálló jogviszony valóban csak az említett kötelességek megsértése révén keletkezik, felelősségi viszonyként."

Ugyanebben a témakörben a csehszlovák Mydlík az üzemi baleseteket és a munkát fejlett szocialista társadalomban tartalmilag két ellentétes fogalomnak tartja. Véleményem szerint ez a megfogalmazás áll legközelebb a prevencióhoz. Bár igaz az, hogy a munkaviszony objektíve magában

hordozza a károkozás és a kárt szenvedés lehetőségét, de ez csak lehetőségét, de ez csak lehetőség és nem valóság. Vagyis az üzemi balesetek - és afoglalkozási betegségek egy része - nem szükségszerűen velejárója a munkának, mint az emberi tevékenység legjelentősebb megnyilvánulási formájának. Ezek nemcsak elméletileg, de gyakorlatilag is megelőzhetők, elháríthatók és nem végzet szerűen elkerülhetetlennek tekinthetők. Ismét Mydlikre hivatkozom, amikor kimondja: "Tapasztalatból tudjuk, hogy amiszaki haladás sem zárja ki az üzemi baleset lehetőségét, általánosságban azonban az üzemi balesetek igazi okának nem tekinthető. A baleset személyi és anyagi tényező, a veszélyes cselekmény és a közvetlen ok eredménye". A jogi szabályozásnak is ebből kell kiindulni, és a jogviszony alanyainak jogait és kötelezettségeit is ennek megfelelően kell meghatározni. Ezt teszi a magyar munkajog is, amikor meghatározza azokat a tárgyi és személyi feltételeket, valamint egyéb szervezési, ellenőrzési, irányítási és felelősségi viszonyokat, amelyek együttes alkalmazásával érhető el a jogalkötői akarat, amely tényleges társadalmi igényt fejez ki.

A munka- és egészségvédelem széleskörű kötelezettségeket állapít meg a munkáltatóval szemben, főképp a megelőzés területén. E kötelezettségek preventív jellege a megelőzés funkciójával közvetlenül kapcsolatos. Ez azt jelenti, hogy a törvény rendelkezései a dolgozókat arra kényszeríti, hogy úgy járjanak el, hogy a károlat és baleseteket megelőzzék. A megelőzéssel kapcsolatos kötelezettségek teljesítésébe a munkáltatón kívül be kell vonni az állami és társadalmi szervezetek egész hálózatát, amelyekre a reábizott feladatok oly módon történő teljesítése hárul, hogy az üzemi baleseteket megelőzzék, és hogy a dolgozóknak az egészséges és biztonságos munka tekintetében fennálló jogai biztosítva legyenek. A szocialista termelés szerveinek szolgálatába állított munka- és egészségvédelem a szocialista termelés megszilárdításának és a munkatermelékenység növelésének egyik fontos tényezője. A szocialista termelésnek a legmagasabb technika alapján történő tökéletesítése között egyidejűleg tökélete-

síteni kell a munka- és egészségvédelmi intézkedéseket is. A munkáltatók preventív tevékenysége annak a kötelezettségnek a teljesítésére kell hogy irányuljon, hogy komplex módon biztosítsa a munka- és egészségvédelem színvonalának növelését a termelés fejlesztésével egyidejűleg, továbbá, hogy a munka- és egészségvédelem elve következetesen érvényesüljön tevékenységének minden területén, különösen a munkafeladatok tervezésénél és meghatározásánál, az azok végzéséhez szükséges feltételek kialakításánál, valamint teljesítésüknél és az ellenőrzésnél. A károsodás megelőzése, akár vagyonról, életről, egészségromlásról, vagy balesetről legyen is szó, a szocialista gazdaságpolitika módszerével és tervezés módszerével függ össze. Ahhoz, hogy a dolgozók munka- és egészségvédelméről való gondoskodás minél hatékonyabb legyen, rendszeresnek, tervszerűnek és komplexnek kell lennie. A megelőzés szempontját a munkáltatónak különösen a népgazdasági tervjavaslatok kiindulási adatainak előkészítésénél és a tervek elkészítésénél, valamint a műszaki berendezések ellenőrzésének, illetőleg a megelőző karbantartás elvégzésénél kell érvényesítenie. Már ebben a szakaszban azzal a kéréssel kell foglalkozni, amelyeket a tervbe fel kell venni, nem kíván-e külön intézkedéseket a munka- és egészségvédelem biztosítására.

A megelőzés szempontja tovább érvényesül az üzemek műszaki tervezésénél, építésénél és átalakításánál, új kapacitások és berendezések üzembehelyezésénél, valamint épületek és berendezések karbantartásánál és javításánál. Ha az említett üzemi berendezések, épületek, vagy helyiségek nem felelnek meg a munkabiztonsági előírásoknak, azokat nem szabad üzembe helyezni, illetve használatba adni. Ennek az elvnek kell érvényesülni az egyes szerkezetek tervezésénél, gépek, üzemi berendezések, védőeszközök és felszerelések gyártásánál és behozatalánál, javításoknál és karbantartásoknál, illetve átalakításoknál. A megelőzés kötelezettsége ily módon nagymértékben kiterjed a műszaki tervezés és szerkesztés területére és így a szerkesztő nem szorítkozhatik csak a műszaki és technológiai kívánalmakra, hanem figyelemmel kell lennie arra is, hogy a termelésben emberek vesznek részt.

Ezért vizsgálnia kell, hogy munkájának eredményei megfelelnek-e a munka- és egészségvédelmi követelményeknek. A tevékenység minősége a megelőzés szempontjából akkor lesz optimális, ha a dolgozó munkaerejét semminemű károsodás nem éri, hacsak ez nem gondatlanságból, vagy vétkesen történik, gyakorlatilag ezeknek a megelőző intézkedéseknek a következőképpen kell megnyilvánulniuk:

a./ a biztonsági technikának a dolgozók akaratától függetlenül kell hatnia,

b./ a munka- és egészségvédelmi eszközöknek olyanoknak kell lenniük, hogy azokat a dolgozók ne mellőzhessék és ne távolíthassák el,

c./ a biztonsági eszközöknek univerzálisaknak kell lenniük,

d./ a gépek és berendezések kezelése nem járhat veszélyeztetéssel,

e./ a munka- és egészségvédelmi eszközöknek nem szabad a munka termelékenységét fékezniük, gépesítetteknek és automatizáltaknak kell lenniük, mindazokon a helyeken, ahol az lehetséges,

f./ A munkabiztonsági feltételeket nemcsak a termelési folyamat során, hanem a szerelésnél és leszerelésnél is biztosítani kell,

g./ a gépeken és berendezéseken fel kell tüntetni az összes veszélyforrásokat és veszélyeztetési lehetőségeket.

Az élet- és egészségvédelem komplex jellege megkívánja, hogy a megelőző intézkedések a fejlesztési, kutatási és tematikai feladatok meghatározásánál, új technológiai és munkafolyamatok indítványozásánál és bevezetésénél is érvényesüljenek. Ez azt jelenti, hogy a technológiai munkafolyamatoknak, általában az egész munkaszervezésnek és ellenőrzésnek mindazt szem előtt kell tartani, ami a dolgozók életének, egészségének és testi épségének védelmét szolgálja a rendelkezésre álló eszközökkel.

A munka- és egészségvédelem terén fennálló kötelezettségek nemcsak a munkáltatóra vonatkoznak, hanem a dolgozókra is.

A dolgozó alapvető kötelezettségei közé tartozik azoknak a szabályoknak, utasításoknak és tilalmaknak a betartása, amelyekről őt az ÁBO előírásainak megfelelően tájékoztatták, illetőleg kioktatták.

A dolgozó alapvető kötelezettségei közé tartozik azoknak a szabályoknak, utasításoknak és tilalmaknak a betartása, amelyekről őt az előírásoknak megfelelően tájékoztatták, valamint a megállapított technológiai folyamatok megtartása. Ebből a kötelezettségből folyik a dolgozónak a munka során olyan magatartást kell tanusítania, hogy ne csak a saját egészségét és életét tegye ki veszélyeztetésnek, hanem dolgozó társai életét és egészségét is védelmezze. Azokat a hiányokat és hibákat, amelyek a dolgozó társai életét vagy egészségét veszélyeztetik, köteles a dolgozó közvetlen felettesének a figyelmét felhívni. Ezt azt jelenti, hogy a dolgozó nemcsak azt kívánhatja, hogy a veszélyes eljárást szüntessék meg, hanem azt is, hogy a munkáltató pozitív intézkedéseket tegyen a fenyegető veszély elhárítására. A dolgozó köteles részt venni mindazon az előírt oktatáson és gyakorlaton, amelyet az üzem - a munka és egészségvédelem fokozása érdekében - rendez. A dolgozó köteles alávetni magát az előírt vizsgáknak és orvosi vizsgálatoknak, a munkánál előírt védőberendezéseket és védőeszközöket rendeltetésszerűen használni. A dolgozónak ezek a kötelezettségei azonban semmiképpen sem csökkenthetik a munkáltatónak a jogszabályban előírt kötelezettségeit, ellenkezőleg a munkáltatói kötelezettség realizálását vannak hivatva biztosítani.

Ha ugyanis minden objektíve megtehető munkáltatói intézkedés ellenére is üzemi baleset fordul elő - ott dolgozói magatartásáról, közrehatásáról, kizárólagos okozásról - lehet szó, amelyet a magyar munkajog az anyagi felelősség keretei között rendez.

Az elmondottakra vonatkozólag hazánk gyakorlatára épülő elméleti megállapítást kívánok tenni és a témával kapcsolatosan vita jellegűen egy-két javaslatot kívánok tenni.

A csehszlovák Mydlik az egész kérdéssel kapcsolatban összegzőként a következőket mondja: "A munka és egészségvédelem-

ről szóló jogszabályoknak rendkívüli jelentősége van az emberről való gondoskodás, a munkatermelékenység növekedése, a gazdasági károk, munkabalesetek és foglalkozási betegségek megelőzése, a termelési feladatok és a munkavédelem biztosítása, valamint az általános megelőzés elvi egysége szempontjából"

Összefoglalóan a munkavédelemmel kapcsolatban alapvetően három elvben lehet megfogalmazni a jogintézmény célját. E cél nem lehet más, mint annak a jogrendszeri elvnek a szolgálata, amely az ember védelmét jelenti a munkaviszony keretei között. A munkajogi jogszabályok is ezeket az elveket kívánják szolgálni. Ezek az elvek a következők:

a/ Egyik alapvető hiba a vállalatok vezetőinek szemléletéből ered. Ez már a vállalati szintű szabályozás előkészítése során is megmutatkozott. Kissé eltulozva ez abban jut kifejezésre, hogy a nyereséget, mint a gazdálkodás egyetlen mércéjét egyes helyeken - s ezek száma nem kevés - eltulozták. A mechanizmusból nem fakad, s a szocializmussal pedig kifejezetten ellentétes az a felfogás, hogy a nyereséges gazdálkodást "minden áron" biztosítani kell. A "minden áron" szemlélet burkoltan tőkés gondolkodást takar. Vagyis azt, hogy minél kevesebb ráfordítással minél nagyobb nyereséget biztosítani. Ezt pedig többek között úgy lehet elérni, hogy a termelést közvetlenül szolgáló ráfordításokat, az ún. származékos befektetések rovására növeljük. Ez mint mondtam a szocialista gondolkodással ellentétes, de végső fokon eredményét tekintve a mi viszonyainknak hosszabb távon nem is igaz. Ha ugyanis a munkafeltételek korszerűsítésére szolgáló eszközöket, vagy azok egy részét nem rendeltetésük céljára használják fel, szükségképpen megnövekszik az üzemi balesetek, illetőleg ennek következtében a kiesett munkanapok száma. Amennyiben az egészségkárosodásának megelőzése érdekében tett szűkös intézkedések eredménytelenek, mind a vállalati, mind pedig a társadalmi alapokra közvetlen és közvetett - egyébként elkerülhető - kiadások nehezednek.

A közvetlen vállalati alapokat terhelő kiadás a balesetet szenvedett dolgozók részére kifizetett kártérítés, valamint a

társadalombiztosítási igények kielégítése.

Ezen a címen Csongrád megyében az 1970. évben több mint 1 millió forintot fizettek ki a vállalatok, s ha ehhez még hozzá vesszük azt, hogy számos üzemi baleset ismeretlen, vagy nagyon is ismert okok miatt rejtve maradt, akkor elég szomorú a kép. Nehezen bizonyítható, de eléggé köztudott, hogy a ténylegesen bekövetkezett üzemi balesetek egy jelentős része ismert vállalati érdekek miatt rejtve marad. A palástolás egyik fő módszere a balesetet szenvedett dolgozóval való kiegyezés, amelynek azonban a kártérítés nagyságával csaknem azonos ára van. /Indokolatlan prémium, jutalom béremelés és egyéb ténylegesen ki nem érdemelt előnyök stb./ Ez az eljárás ellentmond a rendeltetésszerű gyakorlás elvének, emberi szempontból erkölcstelen, s ugyanakkor káros is. S ez az utóbbi a veszélyesebb! Ugyanis a rejtve maradt üzemi balesetek zöménél nem történik meg az okok feltárása, s ennek következtében elmaradnak azok az intézkedések is, amelyeknek a veszélyforrások megszüntetését kellene szolgálniuk. Ilymódon a fő - a prevenció - funkciójától fosztják meg a munkavédelmet. Megjegyzem: a rejtve maradt balesetek többségének elhárítása, megelőzése, jelentéktelen költségeket igényelne.

b/ A közvetett anyagi hatást -, amely szerintem az előzőekben elmondottaknál lényegesebbek - sajnos nem mérjük. Ez pedig a kiesett munkanapok száma, illetőleg az az érték, amelytől emiatt mind a vállalat, mind pedig a társadalom elesik. S itt meg kell állnunk! /Az eddigiektől eltérően, az üzemi balesetek egyéb következményeire és összefüggéseire itt szeretném felhívni a figyelmet./

Ismert és elfogadott Marx híres $c+v+m$ tétele. Senki sem tagadja, hogy a szocializmus viszonyai között is van "m" termelés. Ezt bizonyítja a szocialista munkajog tudománya is, amikor az elosztás elvei között kimondja, hogy a burzsoá áruviszonyokat takaró egyenértékűség elve helyett a szocializmusban a munka szerinti elosztás elve érvényesül. Tehát a dolgozó mint a munkajogviszony alanya munkája teljes ellenértékét munkabér formájában nem kaphatja meg. Az egyenértékűség társadalmi szinten, a közvetett /munkaviszonyon belüli és kívüli/ juttatások

utján valósul meg. Ebből következik, hogy a mi viszonyaink között is áll az a tétel, hogy a dolgozó /munkaerő/ a saját maga értékénél magasabb érték előállítására képes. Sőt a megváltozott tulajdoni viszonyok következtében a kapitalizmusban fennálló, a munkáltató és munkavállaló között természetes ellenállás helyére az érdekezonság és a kölcsönös együttműködés elve lép. Ez azt eredményezi, hogy a munkaerő egyre növekvő "értéke" ellenére is képes arra, hogy saját ellenértékénél magasabb értéket hozzon létre. Ebből közvetlen és közvetett módon ő maga is részesül. E magasabb termelési érték elmaradása a kiesett munkanapok következtében tényleges és volumenét tekintve jelentősebb veszteséget okoz a népgazdaság számára, mint a kártérítés címén kifizetett összeg. Az elmaradt termelési érték véleményem szerint többszöröse annak az összegnek, amelyet kártérítés címén az üzemi balesetek következményeinek elhárítására fordítunk. S ez még mindig nem a teljes veszteség. Eddigi fejtegetéseimet ki kell egészíteni azzal, hogy ebben a folyamatban figyelembe kell venni a hámozódást, amely minden üzemi baleset okvetlen kísérője. Arról van ugyanis szó, hogy az elmaradt termelési érték s ugyanennyi időn át - táppénz és egyéb szolgáltatás formájában - a balesetet szenvedettek csak részesedtek a társadalom javaiból, a nemzeti jövedelemből. A tényleges veszteséget a kettő halmazata adja.

c/ *Sommázva:* a balesetet szenvedett dolgozók /nagyon sok esetben önhibájukon kívül/ a társadalom asztalára nem tesznek, hanem csak vesznek táppénz és egyéb juttatások formájában. Tehát véleményem szerint a kártalanítás címén kifizetett pénzösszegek megtakarításán túlmenően annak többázorósát lehetett volna megtermelni értékben és én ezt is valószínűs vesztességként fogom fel. A vállalatok egy része azonban nem így gondolkodik, s antihumánus szemléletük mellett nem veszik észre, hogy a "minden áron" való nyereségre törekvés mind a vállalatra, mind pedig a társadalomra nézve valószínűs anyagi veszteségekkel párosul.

Az elmondottak alapján nem ártana elgondolkodni azon, hogy hogyan lehetne a munkajogi anyagi felelősség rendszerébe

beépíteni, illetve a vállalat anyagi felelősségét kiterjeszteni az elmaradt termelési érték egészére, vagy annak egy részére. /Ugyanis a kiesett munkanapok miatt elmaradt termelési érték kb. négyszerese az egy napra kifizetett átlag-munkabérnek./ Egy ilyen konstrukció hatékonyabbá tenné a munkavédelmet, mint a prevenció eszközét, mivel a vállalat felelősségét megalapozó üzemi balesetek anyagi következményei, vagy azok egy része a vállalati alapokat terhelné. Emellett az elmaradt termelési érték- vagy annak egy része - befizetett kártérítési összegekből gyorsabb ütemben lehetne fejleszteni a munkavédelmi kutatásokat, s a kutatási eredmények konkrét felhasználását.

Mint gondolatot kénytelen vagyok felvetni a vállalatok erkölcsi felelősségét is. Közismert, hogy számos vállalat tevékenységeik során a társadalom tagjainak felbecsülhetetlen értékű károkat okoznak. E károkozó magatartások zöme nem szükségszerű velejárója az adott vállalat tevékenységének, másként szólva azok megelőzhetők, elháríthatók. Nem lehet magyarázatot találni arra, hogy milyen indítékok alapján fizetnek ki vállalataink több 100 millió forintot kitevő pönálét azért, mert a folyókat szennyezik. E milliókat kitevő kártérítések sok esetben elegendők lennének a károkozások megelőzésére a szennyezett vizek tisztítására stb. De mégsem ezt teszik. E károkozó magatartásukkal több tízezer ember - közöttük saját dolgozóik egy részének - nyári strandolási lehetőségét akadályozzák meg. Ezt pedig pénzben nehéz lenne kifejezni.